

NY BOK: Kjell Fjørtoft har med en ny bok om krigen i 1940 avsluttet sin tre binds dokumentar-reportasje. (NTB-arkiv)

Da nordmenn vaklet

Den skjebnesvangre krisesommeren 1940, da Stortingets presidentskap ville suspendere kong Haakon, avsette regjeringen Nygaardsvold og innsette et riksråd i det okkuperte Norge, går inn i norsk historie som en svart periode. Det er mange detaljer i det brokete bildet som først nå er kommet fram. Nytt lys blir kastet over forvirringen og frustrasjonen som rådet – i befolkningen, i næringslivet, i forvaltningen og i forsvaret.

Av Ivar Johansen, NTB

Kjell Fjørtofts bok «På feil side» er et interessant bidrag til å øke vår viten om det som foregikk denne utrolige sommeren.

Det var ikke mange nordmenn som klarte å holde hodet kaldt i den brokete situasjon som oppsto etter at hele Norge var okkupert, og regjering og konge flyktet til England. Det var ingen fast norsk ledelse i landet, og det var mange som ville fiske i rørt vann. Mange tvilte og vaklet. De var preget av det nasjonale nederlaget og de store tyske militære triumfene i Europa som kulminerte med Frankrikes fall i juni.

Fjørtoft trekker blant annet fram ledende personer som Paal Berg og biskop Eivind Berggrav som han levner liten ære for deres opptreden i denne perioden. Med støtte i nytt arkivmateriale beskylder han Berg for å ha ført Stortingets presidentskap bak lyset under forhandlingene.

Pressen holdt ikke mål

Fjørtoft er heller ikke nådig mot norsk presse som lot seg bruke av tyskerne til både å fortie og forvrengte det som skjedde i de dramatiske forhandlingene. Han dokumenterer hva som sto på trykk i oppslag og redaksjonelle kommentarer i aviser av alle avskyninger – fra kommunistenes hovedorgan til Morgenbladet. Det er ikke særlig flatterende, selv om det ble skrevet etter diktat og under press. Norsk presses holdning var ikke bedre enn presidentskaps.

Det mest interessante i boken er det

som avsløres om en såkalt norsk offiserskole i Finnmark etter kapitulasjonen i juni. En slik «skole» var en oppfølging av et direktiv fra general Ruge om at 1 600 norske soldater skulle tjenestegjøre som grensevakt i Øst-Finnmark, formelt underlagt fylkesmannen, men i realiteten under tysk kommando. Bakgrunnen var frykten for sovjetisk invasjon i likhet med det som skjedde i Polen året i forveien.

At slik frykt kunne oppstå sommeren 1940 kan være forståelig, men det lyder fantastisk at norske myndigheter skulle holde fast på planen om norsk grensevakt og «offisersskole» utover høsten – når det befant seg flere tyske soldater i Finnmark enn den faste norske befolkningen.

Quisling og Terboven

«På feil side» er en dokumentarisk bok i reportasjeform i likhet med de to foregående bøker Fjørtoft har skrevet om begivenhetene i 1939 og 1940. Det er et stort lerret forfatteren har slått opp, og han gir til tider sin framstilling en meget dramatisk form. Det gjelder blant annet det store spillet mellom Terboven og Quisling, som Fjørtoft mener Quisling gikk seirende ut av. Kanskje er det Quislings fortjeneste at Terboven slo spillet overende 25. september slik at det ikke ble noe av tanken om et riksråd til erstatning for konge og regjering, og at den norske motstandsfront etter hvert samlet seg i samarbeid med London-regjeringen? I så fall en skjebnens ironi.

Fjørtofts nye bok vil sikkert vekke interesse og diskusjon. Alle hans konklusjoner og vurderinger vil det neppe være enighet om. Boken skjennes forøvrig av enkelte slurvfeil, blant annet ved tidfesting av de faktiske hendene. En klar faktisk feil er det at forfatteren trekker den svenske «midtsommerkrisen» i 1941 – med tillatelse til gjennommarsj av den tyske «Division Engelbrecht» til Finland – inn i begivenhetene i Norge sommeren 1940. Det virker underlig at forlaget Gyldendal ikke har fått en fagkyndig historiker til å luke ut slike feil som skjemrer en ellers leseverdige bok.

NTB - Næringslivet 8/4 - 91